

Dokument nr. 8:128

(2001-2002)

Forslag fra stortingsrepresentantene Audun Bjørlo Lysbakken, Bjørn Jacobsen og Ågot Valle om tiltak for å følge opp SAPRIN-nettverkets rapport om konsekvensene av Verdensbankens strukturtilpasningsprogrammer

Til Stortinget

Bakgrunn

I april i år la det internasjonale SAPRIN-nettverket fram sin rapport om konsekvensene av Verdensbankens strukturtilpasningsprogrammer. Rapporten oppsummerer fire års arbeid i ni land, hvor det sivile samfunn og representanter for Verdensbanken har samarbeidet om å kartlegge virkningen av strukturtilpasningspolitikk på en lang rekke økonomiske og sosiale sektorer og befolkningsgrupper.

SAPRI, Structural Adjustment Participatory Review Initiative, har sitt utspring i en utfordring fra en rekke NGO-er til Verdensbanksjefen Jim Wolfensohn. Utfordringen kom i forbindelse med hans tiltredelse, som svar på Wolfensohns oppfordring til samarbeid og dialog. Målet var å involvere det sivile samfunn i utformingen av økonomisk politikk og i Verdensbankens beslutningsprosesser. Samarbeidet skulle ha tre parter - nasjonale myndigheter, medarbeidere fra Verdensbanken og nasjonale nettverk av representanter for det sivile samfunn. Denne prosessen ble gjennomført i Bangladesh, Ecuador, El Salvador, Ghana, Ungarn, Uganda og Zimbabwe med deltakelse fra alle tre parter - i tillegg bygger SAPRIN-rapporten på uavhengige initiativer som har brukt samme metoder i forskningsarbeidet i Mexico og Filippinene. Arbeidet er finansiert av EU, FNs utviklingsprogram (UNDP), ulike stiftelser og myndighetene i fem europeiske land - Tyskland, Belgia, Nederland, Sverige og Norge. Norges bidrag har vært betydelig og avgjørende for at evalueringen kom i gang.

Verdensbankens representanter har deltatt i SAPRI-samarbeidet gjennom hele prosessen. Banken har likevel ikke ønsket å fullføre samarbeidet som opprinnelig avtalt, og distanserte seg fra konklusjonene da disse begynte å komme inn.

Resultatene av SAPRIN-undersøkelsene er på en rekke områder stikk i strid med det som til nå har

vært oppfattet som utviklingsfremmende økonomisk politikk. Rapporten gjennomgår blant annet konsekvensene av:

- nedbygging av handelshindre
- liberalisering av finanssektoren
- virkningene av strukturtilpasningsreformer i arbeidsmarkedet
- de økonomiske og sosiale konsekvensene av privatiseringsprogrammer
- konsekvensene for småbrukerne og matvaresikkerheten av strukturtilpasning i landbrukssektoren
- resultatene for helse- og utdanningssektoren av Verdensbankens retningslinjer for nivået på offentlige utgifter.

Hovedkonklusjonen i rapporten er at strukturtilpasning på alle disse feltene i større eller mindre grad har virket ødeleggende på de aktuelle landenes økonomi og fremmet fattigdom. Dette står i sterk kontrast til det både Verdensbanken selv og norske myndigheter tidligere har hevdet, nemlig at strukturtilpasning skulle styrke økonomien og virke fattigdomsbekjempende.

Rapporten viser at i de berørte landene har konsekvensene av omlegging til en mer åpen og eksportrettet handelspolitikk fått svært dramatiske følger for landenes egen produksjon og næringsliv. I samtlige syv land hvor konsekvensene av nedbygging av handelshindre er undersøkt, har importen vokst mer enn eksporten. Resultatet er høyere utenlandsgjeld og vanskeligere konkurransesituasjon for innenlandsk næringsliv, noe som igjen har resultert i høyere arbeidsledighet og lavere etterspørsel. Tall fra Bangladesh viser for eksempel at sentrale deler av landets industri bukket under som en følge av økt import på 90-tallet, landets produksjon av bomullstekstiler falt med 24,2 pst. og produksjonen av papir med 48 pst. fra 1992 til 1998.

Konsekvensene av liberalisering av finanssektoren er undersøkt i fire land. I disse landene har tjenestene blitt dyrere, og tilgangen på kreditt har blitt vanskeligere for vanlige folk og små og mellomstore bedrifter. I Ecuador har 1 pst. av låntakerne fått 63 pst. av alle lån siden 1995, og rentenivået har blitt så høyt at næringslivets utgifter til betjening av lån i 1996 var høyere enn de samlede lønnskostnadene og fem ganger så høyt som skatteutgiftene.

I fire land ble effekten av strukturalpasning på arbeidsmarkedet studert. Resultatet i disse landene har vært at det store tapet av arbeidsplasser i innenlandsk produksjon ikke på langt nær har blitt oppveid av nye, eksportrettede arbeidsplasser. En fellesnevner er også at deregulering av arbeidsmarkedet fører til at de nye arbeidsplassene som blir opprettet ofte er svært usikkert arbeid under dårlige betingelser, ofte i frihandels- eller eksportsoner. Tall fra Mexico viser at lønningenes kjøpekraft falt med 75 pst. i de 18 årene som fulgte introduksjonen av strukturalpasningspolitikken i 1982, etter at kjøpekraften hadde økt med 54 pst. i de foregående 45 årene.

Gjennomgangen av konsekvensene av privatiseringsprogrammer gjennomført i Bangladesh, El Salvador, Ungarn og Uganda, viser at resultatet ofte har vært dyrere og mer utilgjengelige tjenester. I tillegg peker rapporten på at privatisering i alle disse landene har plassert viktige tjenester og infrastruktur på utenlandske hender.

SAPRIN-rapporten hevder også at Verdensbankens landbruksreformer har svekket bøndernes inntektsgrunnlag, samtidig som de har gjort tilførselen av mat mer ustabil. På samme måte anklages Verdensbanken for å svekke befolkningens levekår gjennom å kreve kutt i offentlige utgifter for å gjøre landenes økonomi mer konkurransedyktig. SAPRIN peker på at disse kuttene i svært stor grad har rammet helsevesenet og utdanningssystemet i de berørte landene.

Norge er en viktig bidragsyter til Verdensbanken. I St.prp. nr. 1 (2001-2002), kap. 171 post 70, står målet med disse bidragene beskrevet som «å bistå låntakerlandene i å bedre levekårene til innbyggerne, og oppnå høyere økonomisk vekst innenfor økologisk forsvarlige rammer». For 2002 bevilget Norge 500 mill. kroner til Verdensbankens konsesjonelle utlånsvindu IDA.

Ettersom Norge bidrar med store summer til Verdensbanken er SAPRIN-rapportens sterke kritikk av banken også en kritikk av norske prioriteringer. Tatt i betraktning Norges betydelige økonomiske bidrag til SAPRIN-prosessen er det viktig at den endelige rapporten tas på alvor av Regjeringen. Det er derfor nødvendig med en gjennomgang av i hvilken grad Norge bidrar til å fremme strukturalpasningspolitikk, i og utenfor Verdensbankens organer, og å styrke Stortingets oversikt over hvordan Norge opptrer i disse organene. På samme måte er det nødvendig at Norge sørger for at SAPRIN-rapportens konklusjoner blir tatt opp til debatt i Verdensbankens organer. Hvis hensikten med SAPRIN-prosessen og de norske bidragene til denne skal oppfylles, er det også nødvendig å sikre at saksbehandling og beslutningsprosesser i Verdensbanken er åpne nok til at det sivile samfunn får en mulighet til å delta.

Forslag

På denne bakgrunn fremmes følgende

f o r s l a g :

1. Stortinget ber Regjeringen kreve at SAPRIN-rapportens konklusjoner blir tatt opp til bred debatt i Verdensbankens organer.
2. Stortinget ber Regjeringen om å legge fram en stortingsmelding om Norges forhold til de multilaterale finansinstitusjonene. Stortinget ber om at en slik stortingsmelding redegjør for følgende:
 - i hvilken grad Norge gjennom sin deltakelse bl.a. i Verdensbankens styre har bidratt til å fremme Verdensbankens strukturalpasningspolitikk,
 - i hvilken grad krav om strukturalpasning, som beskrevet i SAPRIN-rapporten, har vært stilt som vilkår for norsk bilateral og multilateral bistand,
 - forslag til årlige rutiner som vil innebære at Stortinget orienteres om hvilke synspunkter Norge fremmer i og overfor Verdensbankens organer og hvordan Norge stemmer i Verdensbankens styre og andre relevante organer hvor Norge er representert.